

Zeldzame fabrieksstraat uit vorige eeuw moet blijven

WIBO BURGERS

Een smalle grauwe fabrieksstraat uit het eind van de vorige eeuw. Aan de ene kant de rij somber ogende, verwaarloosde fabrieksgebouwen, daartegenover de kleine fabriekswoningen. Het staat er allemaal nog, aan de Bergpoortstraat in Deventer. Of dit zeldzame toonbeeld van ons industriële verleden ook blijft, is onzeker. Want onlangs heeft Deventer een vernieuwingsplan in hoofdlijnen voor de Raambuurt, de oude industriewijk, op tafel gelegd. Vooralsnog lijkt de kans klein dat deze unieke fabrieksstraat behouden kan blijven. Maar dat kan veranderen, meent de Stichting Industrieel Erfgoed Deventer.

De Bergpoortstraat. (foto's Rene Geerars, Deventer).

Deventer kent een aanzienlijk industrieel verleden. Belangrijke 19de-eeuwse bedrijven waren de Deventer Tapijtweverij, de meelfabriek Noury en Van der Lande, de Burgers rijwiel-fabriek, de katoenindustrie Ankersmit en de ijzergieterij Nering Bögel. Nadat in 1874 de vesting Deventer werd opgeheven werd de grond in de Raambuurt voor een belangrijk deel verkocht aan ondernemers, die er bedrijven stichtten. In de laatste decennia van de vorige eeuw verzezen op het Pothoofd en in het Raamkwartier graan- en oliepakhuizen, een zeepziederij, een stoomolieslagerij, een stoomgrutterij en een lijnkoekenfabriek en uitbreidingen van de ijzergieterij Nering Bögel.

Eerder al, op de helft van de vorige eeuw, was in deze omgeving de gemeentelijke gasfabriek tot stand gekomen.

Naam Raamkwartier

Het Raamkwartier ontleent zijn naam aan een 16de-eeuwse bedrijvigheid: de produktie van laken, waarbij de stof na een verdichtingsproces op 'ramen' opgerekte werd.

Aan de Bergpoortstraat, midden in de Raamwijk, werden in 1883 23 arbeiderswoningen gebouwd. Het was een project van de Commissie voor de opbouw en verbetering van arbeiderswoningen. Aan de andere kant van de straat werden door particulieren huizen voor de middenstand gebouwd. Ook aan de Raam- en Raamdwardsstraat verzezen arbeiderswoningen. Zo groeide de Raambuurt uit tot een fabriekswijk, waar wonen en werken dicht naast elkaar lagen.

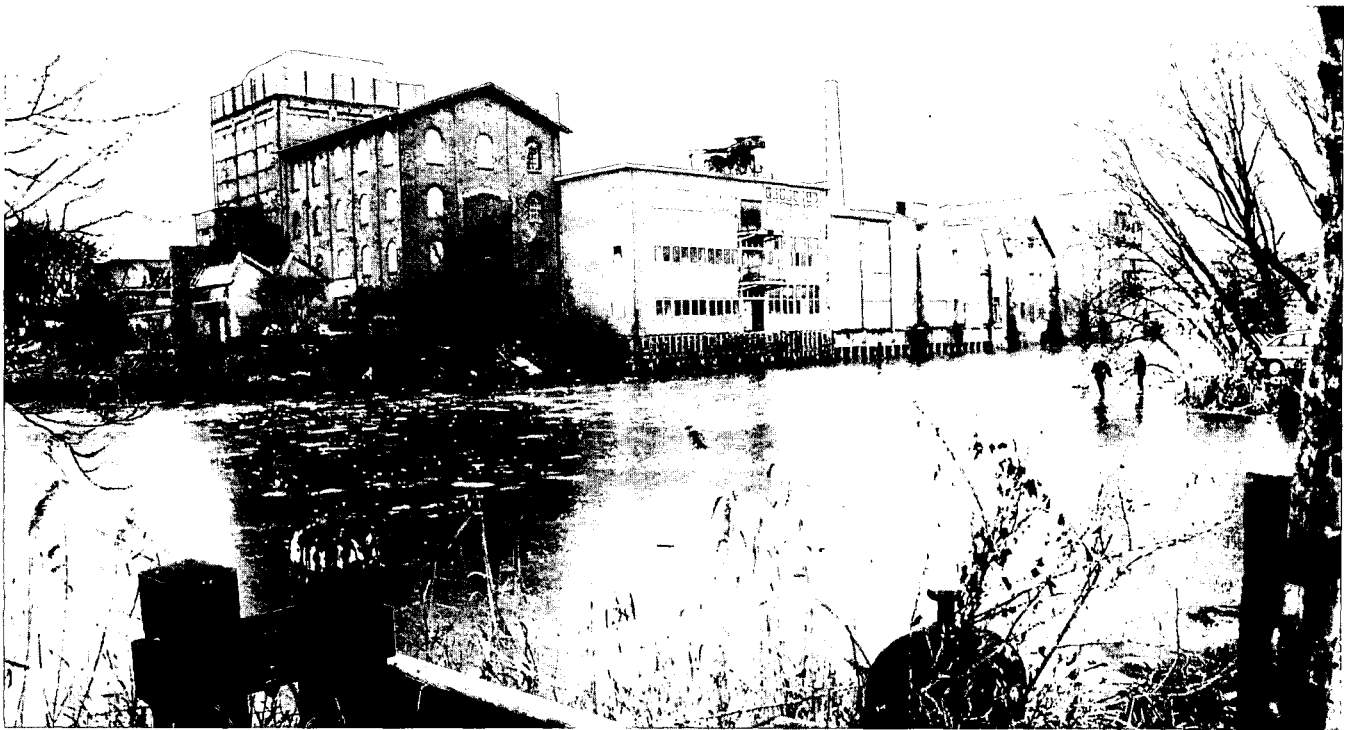
In het begin van de 20ste eeuw kwamen de veranderingen. Er werd een nieuw industrieterrein aangewezen en in 1908 verdween het gemeentelijk gasbedrijf naar de Zutphenseweg.

Ingrijpend in zijn gevolgen was ook de ondergang van de gieterij Nering Bögel in 1932. In plaats van de fabriekshallen kwam er woningbouw in nieuwe straten: de Gieterijstraat, de Hallenstraat en de Werfstraat. De oude haven werd gedempt om de afrit van de nieuwe IJsselbrug mogelijk te maken. In de jaren '60 en '70 namen de industriële activiteiten in de Raambuurt af. Thans is nog maar één groot bedrijf, de zeep- en wasmiddelenfabriek Sensora (de firma Schoemaker en Zoonen Raambuurt, een bedrijf, dat in 1876 in Deventer is gevestigd), in werking. In 1988 werd de binnenstad van Deventer aangewezen tot beschermd stadsgezicht, maar de Raambuurt wordt, op de Buitengracht na, daarvan uitgesloten, vooral ook omdat de samenhang met oudere gedeelten van de binnenstad onvoldoende werd geacht.

Grachtengordel

In het najaar van 1995 kwam het Deventer stadsbestuur met de 'Structuurvisie Grachtengordel', een vernieuwingsplan in hoofdlijnen voor de Grachtengordel, het gebied waar de eerste industriële ontwikkelingen plaats hadden en waartoe ook de Raambuurt behoort. Het stadsbestuur wil een integrale aanpak met ruimte voor woningen, voorzieningen en kantoren in dit gebied dat aan de eigenlijke binnenstad grenst. Opvallend in het plan, dat Deventer een grootstedelijk aanzien moet geven, zijn de 'bastions', torenachtige gebouwen aan de randen van het gebied. Het is duidelijk dat het stadsbestuur oog heeft voor de cultuurhistorische en monumentale aspecten. Zo blijft de Boreelkazerne behouden. Drie industriële objecten, alle in de Raambuurt, zijn in het plan meegenomen: het gebouw van AKZO Nobel aan de Emmastraat (eerder machinefabriek en modelmakerij van de vroegere gieterij Nering Bögel), de vroegere inktfabriek aan de Bergsingel en het hoofdgebouw van de Sensora-fabriek. In het plan ontbreken evenwel het ensemble van de fabrieksgebouwen en arbeiderswoningen aan de Bergpoortstraat. Een fabrieksstraat, die je moeiteloos terugbrengt in de sfeer van de industriewijk, compleet met het spoorlijntje, laadbordessen, inrijpoorten en de fabrieksschoorsteen,

Zie vervolg pag. 23 (na index)

Fabriekscampus, gezien vanaf de Singel.

dit alles omringd door het water van de Buitengracht. Je kunt hier het verleden van industrieel Deventer in zijn eerste periode nog met eigen ogen zien. Nu, na bijna een eeuw.

Achterstand

Behoud van deze unieke fabrieksstraat staat de Stichting Industrieel Erfgoed Deventer voor ogen. In de zomer van het afgelopen jaar is deze stichting opgericht. Voorzitter *dr. ir. J.M. Dirkzwager*: 'Daarmee haalden wij een achterstand in. Deventer was een witte vlek op het terrein van het industrieel erfgoed.' Met steun van het stadsbestuur, de maatschappij voor Nijverheid en Handel en de Kamer van Koophandel kwam de stichting, die thans drie werkgroepen telt, tot stand. De stichting wil er in de eerste plaats voor ijveren dat de fabriekspanden en woningen aan de Bergpoortstraat blijven.

'Zo'n uniek stadsbeeld, zo weggehaald uit de vorige eeuw, mag niet verloren gaan. Eerst moet er maar eens onderzoek komen, slopen kan altijd nog.' Het stichtingsbestuur ontplooit dan ook een koortsachtige activiteit. Het ziet er naar uit dat de structuurvisie van het stadsbestuur in maart door de gemeenteraad zal worden behandeld. In februari belegt de Stichting Industrieel Erfgoed Deventer een bijeenkomst, waarop ieder die gereageerd heeft op het vernieuwingsplan welkom is, evenals uiteraard raadsleden en het stadsbestuur.

Hoe wordt er in kringen van de gemeente gedacht over een mogelijk behoud van het industrieel erfgoed dat hier in het geding is? Onderzoeker *J.L.M. van de Laar* van de afdeling Monumentenzorg en ook adviseur van

de stichting: 'De afdeling monumentenzorg is geporteerd voor het behoud van de structuur inclusief de panden als dat maar even mogelijk is. Daarentegen stelt het gemeentelijk projectbureau Grachtengordel zich terughoudend op.'

Herbestemming

Volgens Van de Laar is een omslag in het denken nodig. Je moet er op voorhand niet van uitgaan dat behoud onmogelijk is, ook al zijn de financiële consequenties ingrijpend. De Stichting Industrieel Erfgoed meent dat moet worden begonnen met onderzoek naar de mogelijkheden van herbestemming van de fabriekspanden. Zo kan worden gedacht aan vestiging van woningen en kleine bedrijven in deze gebouwen, aan een parkeergarage of een hotel en ook een museale functie (bijvoorbeeld voor een provinciaal museum voor moderne kunst) mag niet worden uitgesloten. Van de Laar: 'Naar mijn smaak gaat het hier om oplosbare problemen.'

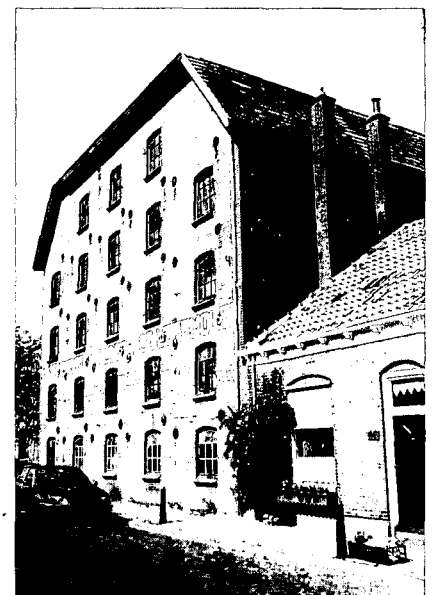
In het recente verleden is al eens een plan ontwikkeld voor herbestemming: de stichting van een museum voor hedendaagse kunst in de fabriekspanden aan de Bergpoortstraat. De hoge gebouwen met bovenlicht lijken heel geschikt als expositieruimte, terwijl het silogebouw als depotruimte zou kunnen worden gebruikt.

De stichting meent dat in veel sterkere mate dan thans het geval is, aansluiting moet worden gezocht bij bestaande kwaliteiten van de bebouwing in het Raamkwartier. Zo heeft de stichting bezwaar tegen de torenachtige gebouwen, die er volgens de plannen op de voormalige bastions moeten komen. 'Het huidige karakter van het Raamkwartier kent een aantal bouwkundige accenten, met name de

voorgestelde monumenten.

De gesuggereerde torenachtige gebouwen zullen op de meest opvallende plekken de bestaande accenten beconcurreren. Bovendien is er geen historische rechtvaardiging voor een bouwkundig accent op de bastions, behalve wellicht de molens, die vaak vestingen op deze plaatsen verlevendigen.

Onderzoek naar de mogelijkheden van herbestemming, een vernieuwde waardstelling en ook aanwijzing van het Raamkwartier tot beschermd stadsgezicht - dat zijn de doelen waarop de Stichting Industrieel Erfgoed Deventer in eerste aanleg mikt. Deventer heeft nu de kans om een stukje van zijn eerste industriële verleden levend te houden. Een dergelijke kans is zeldzaam en komt ook niet terug!

Maalderij De IJzermolen.